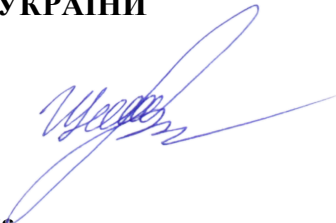

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Щербатюк Ірина Олександрівна

УДК 342.7; 346.7

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата юридичних наук

Ужгород – 2025

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі
«Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки
України.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
Пирога Ігор Степанович,
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”,
професор кафедри конституційного
права та порівняльного правознавства

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
Дешко Людмила Миколаївна,
Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри конституційного права

доктор юридичних наук, професор,
Жаровська Ірина Мирославівна,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
професор кафедри теорії права
та конституціоналізму

Захист відбудеться «6» грудня 2025 року о 15⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 Державного вищого навчального закладу “Ужгородський національний університет” за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3 (зала вченої ради).

З дисертацією можна ознайомитися в національній бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розіслано «5» листопада 2025 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Попович Т.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Права людини належать до найважливіших досягнень людства. Свій еволюційний шлях розвитку здійснювався з метою забезпечення найкращих умов життя для кожної людини. Високий рівень забезпечення та дотримання людських прав є основним показником правової та демократичної держави, яка визнає людину як особливу цінність. Принцип справедливості як необхідної властивості самого права, покладений в основу розуміння права, означає, що всі норми, що суперечать вимогам принципу природно-правової справедливості, не можуть мати юридичної сили.

Політична природа прав людини зумовлена наявністю багатьох зв'язків прав людини з політичною реальністю та роллю, яку мають відігравати права людини в сучасній міжнародній політиці. Для опису політичної природи прав людини потрібно оцінити політичні інституції; обґрунтувати причини, які є або можуть бути публічно схвалені; виявити обмеження здійсненності у поточних політичних обставинах; обґрунтувати відповідальність державних органів та державних службовців щодо їх забезпечення, роль громадських і політичних діячів у боротьбі за те, щоб змусити уряди відповідати за свої зобов'язання щодо прав людини.

Наявні дві концепції розподілу прав на громадянські і політичні права (МПГПП) та економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) передбачають різні правові зобов'язання держав, які вимагають різних методів міжнародного моніторингу. Перші є негайно обов'язковими і дозволяють моніторинг міжнародними або регіональними судами з прав людини на основі міждержавних та індивідуальних скарг. Другі передбачають зобов'язання держав вжити заходів для поступового досягнення їх повної реалізації, а отже, не підлягають судовому розгляду. Універсальність, неподільність, взаємозалежність і рівність усіх прав людини створюють зобов'язання виконувати їх з допомогою відповідних законодавчих, адміністративних, судових, політичних та інших засобів, включаючи судовий розгляд, а також захищати їх від втручання приватних сторін.

Відмінності національних систем прав людини стосуються правової та інституційної бази, суб'єктів політики прав людини та їх взаємодії; відмінності стосуються також результату: заходів, вжитих для захисту та просування прав людини. Корупція несумісна з ідеєю рівності, яка лежить в основі прав людини. Проникаючи в державні органи, корупція перешкоджає державі виконувати зобов'язання щодо прав людини, а люди не можуть відстоювати свої права на рівних, особливо якщо корупція охопила судову систему.

Фундаментальні принципи політики прав людини (універсальність, невід'ємність, взаємозалежність та взаємозв'язок, відсутність дискримінації, рівність, гідність, відповідальність, верховенство права, участь, підзвітність, залучення), поєднані з явним визнанням людей як власників прав і держав як основних носіїв обов'язків, є основними ознаками державної політики щодо прав людини. Регулярні звіти уряду про стан забезпечення прав людини в Україні, альтернативні паралельні звіти неурядових організацій, незалежні від уряду суди, омбудсмани та інші незалежні особи національних інституцій з прав людини забезпечують дотримання прав людини.

Глобалізація має подвійний вплив на соціально-економічні права: з одного боку, вона відкриває доступ до нових можливостей, ринків і технологій, а з іншого – загострює нерівність, послаблює соціальні гарантії, загрожує соціальній безпеці та створює нові виклики для захисту прав людини. Міжнародні організації та угоди стимулюють держави дотримуватися соціальних і трудових прав.

Потребують дослідження екстериторіальні зобов'язання держав у сфері захисту економічних і соціальних прав. Держава виконує свій обов'язок захищати людей в інших країнах від приватних суб'єктів з власної країни, застосовуючи різні заходи. ЄС може застосовувати «обмежувальні заходи» або автономні санкції проти третіх країн, включаючи дипломатичні, економічні та фінансові санкції, заморожування коштів, економічних ресурсів та секторальні заходи. Передбачена можливість призупинення права голосу держави-члена, скорочення коштів з бюджету ЄС для держав-членів, які відхиляються

від принципів верховенства права. У системі ООН діє Рада ООН з прав людини, Управління Верховного комісара ООН з прав людини та два типи організацій які прямо чи опосередковано захищають та просувають права людини: 1) засновані на статуті ООН; 2) договірні органи з прав людини, що базуються на договорах.

Потребують детального вивчення відповідальність корпорацій не лише як економічних суб'єктів, а й як носіїв соціальної та правової відповідальності; способи оцінка результатів діяльності у сфері корпоративної соціальної відповідальності за критеріями: продуктивність, результативність та ефективність; способи забезпечувати відновлення справедливості у випадку порушень прав людини.

Галузі знань та досліджень, які сформувалися під впливом ролі багатонаціональних підприємств у суспільстві та досліджують цю роль, стосуються концепції бізнесу і прав людини та корпоративної соціальної відповідальності. Розуміння цього взаємозв'язку в бізнес-практиці залишається нечітким та недостатньо дослідженим.

Поняття, проблеми, сутність, стан, практичне застосування, удосконалення та перспективи розвитку прав людини привертала увагу багатьох учених-правників усього світу. Цим питанням присвячено низку дисертацій, навчальних посібників, наукових статей вітчизняних дослідників: А. М. Колодій, І. М. Копотун, Д. Р. Мартиненко, А. Ю. Олійник, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришина, М. В. Цвік, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, О. М. Руднева, В. Я. Тацій та ін. Різні аспекти корпоративної соціальної відповідальності досліджували Г. Боуен, К. Девіс, А.Б. Керролл, Р. Фріман, А.Г. Зінченко, М.І. Мурашка, О.Р. Олійник, Ю.Н. Половий, М.А. Саенсус, М.А. Саприкіна, А.А. Шулус, та ін. Водночас існує контекстуальна та методологічна прогалина, пов'язана з корпоративною соціальною відповідальністю та її впливом на репутацію організації. Сутність і характеристику основних моделей соціальної відповідальності бізнесу та їх класифікацію досліджували Г. Боуен, К. Девіс, А.Б. Керролл, Р. Фріман, А.Г. Зінченко, М.І. Мурашка, О.Р. Олійник, Ю.Н. Половий, М.А. Саенсус, М.А. Саприкіна, А.А. Шулус, та ін. Водночас, деякі

глобальні проблем правового регулювання діяльності держави щодо забезпечення дотримання економічних і соціальних прав громадян у рамках взятих зобов'язань, передбачених МПЕСКП та МПГПП, не дістала належної уваги науковців. Важливою проблемою залишається вплив бізнесу на права людини та їх дотримання в умовах повномасштабної агресії росії проти України та періоду відбудови.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертація виконана відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки; Указу Президента України від 30 вересня 2019 року №722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Національної стратегії України у сфері прав людини, оновленої у 2021 році; Керівних принципів ООН; Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права ООН; Загальної декларації прав людини; Європейської соціальної хартії (переглянутої); Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення; Конвенції Міжнародної організації праці № 131; Конвенції про основні цілі та норми соціальної політики № 117, Національної стратегії доходів до 2030 року.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексне осмислення політичної та юридичної природи прав людини, з урахуванням міжнародного і національного контексту, для обґрунтування теоретичних засад і практичних механізмів їх реалізації на новій концептуальній основі, відповідно до конституційних норм та міжнародних зобов'язань України.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань:**

- Виокремити способи опису прав людини як політичних: через оцінку політичних інституцій; можливість публічного схвалення конкретних прав людини; обмеження їх здійсненності у поточних політичних обставинах.
- Обґрунтувати універсальність і неподільність соціально-економічних і політичних прав людини, юридичну

спорідненість правових зобов'язань держав та спільність методів міжнародного моніторингу.

- З'ясувати фундаментальні принципи політики прав людини (відсутність дискримінації, участь, підзвітність, залучення), поєднані з визнанням людей як власників прав і держав як основних носіїв обов'язків.
- Запропонувати перехід від економічних і політичних поглядів на корупцію до підходу, що розглядає корупцію як потенційне порушення соціально-економічних прав людини.
- Дослідити екстериторіальні зобов'язання держав у сфері економічних і соціальних прав та засоби впливу для забезпечення їх дотримання в ЄС.
- Розкрити сутність, чинники, механізми, особливості та проблеми, пов'язані із забезпеченням соціально-економічних прав людини, інструменти їх реалізації та засоби захисту прав людини в системі ООН.
- Виявити зв'язок між зобов'язаннями бізнесу щодо обов'язку компаній поважати права людини в усіх аспектах своєї діяльності та корпоративною соціальною відповідальністю.
- Обґрунтувати моральні цілі бізнесу, відносини між бізнесом і суспільством, основні компоненти європейської стратегії КСВ та засоби їх упровадження у практику діяльності корпорацій, орієнтовану на права людини та сталий розвиток.
- Проаналізувати інституційні відносини між корпораціями та зацікавленими сторонами, соціальними структурами та регуляторними органами з метою формування сприятливих умов для сталого зростання, етично та екологічно відповідальної поведінки компаній.
- Дослідити вплив корпоративної соціальної відповідальності на репутацію організації та її довгостроковий успіх на ринку.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини у сфері забезпечення прав людини та закономірності їхнього розвитку.

Предмет дослідження – соціально-економічні права людини в умовах глобалізації: теоретичні та практичні аспекти.

Методи дослідження. Нормативною базою дослідження стали документи ООН, ЄС, Конституція України. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання. Метод аналізу та синтезу дає змогу аналізувати національне законодавство та стандарти ЄС, дані міжнародних офіційних рейтингів, наукові публікації, стратегії та експертні огляди з метою виявлення особливостей правового регулювання соціально-економічних прав людини (1.2, 1.3, 2.3). Порівняльно-правовий метод дозволяє побачити основні тенденції розвитку законодавства щодо забезпечення економічних і соціальних прав та окреслити основні напрями та вектори їх реалізації (1.1, 2.1, 2.2). Системний метод дозволяє комплексно вивчати принципи, критерії реалізації прав: прозорість, доступність, ефективність (3.1, 3.2). Метод порівняльного аналізу висвітлює специфіку правового регулювання соціально-економічних прав людини в Україні та країнах ЄС (2.3, 3.2)

Процес становлення політики соціально-економічних прав людини досліджено за допомогою історико-правового методу (1.1, 3.4). Систематичний аналіз використовувався для дослідження системи державних органів, що забезпечують формування, упровадження та контроль реалізації політики прав людини (2.2, 2.3, 3.2). Метод узагальнення дав змогу зробити висновки на основі проведеного дослідження. Логічний метод дослідження визначив послідовність викладених суджень і висновків.

Комплексне використання вказаних загальнонаукових та юридично-галузевих методів дозволило дослідити вплив політики прав людини на реалізацію економічних і соціальних прав та вирішити теоретичні і практичні завдання, поставлені автором дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження. Проведене дослідження базується на досягненнях фахівців юридичних, економічних, соціальних та інших наук, працях закордонних і

вітчизняних учених із фінансового, конституційного та міжнародного права, зорієнтоване на перспективи вступу України до Європейського Союзу, з урахуванням міжнародних зобов'язань щодо забезпечення прав людини.

Емпіричною базою дослідження є правові акти України та Європейського Союзу, МПГПП, МПЕСКП, Декларація прав людини ООН та міжнародні акти м'якого права, які визначають норми та засоби забезпечення прав.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що у роботі запропоновано цілісну концепцію політики прав людини, в якій відображено існуючі проблеми, окреслено доктринальні засади її функціонування та внесено пропозиції щодо її реалізації. На основі проведеного дослідження автором сформульовано висновки, рекомендації і пропозиції, які відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

вперше:

- виокремлено критерії оцінки забезпечення прав людини політичними інституціями (конституційні та законодавчі гарантії, практика застосування законів, відповідальність та підзвітність); можливості публічного схвалення конкретних прав (політична воля, свобода вираження поглядів та зборів, роль медіа, громадська думка) та обмежень для їх здійсненності у поточних політичних обставинах (умови воєнного стану, внутрішні конфлікти або політична криза, обмежений державний бюджет або економічна криза, широкомасштабна корупція);

- запропоновано перехід від економічних і політичних поглядів на корупцію до підходу, що розглядає корупцію як потенційне порушення прав людини;

- виявлено тісний взаємозв'язок між зобов'язанням бізнесу щодо прав людини та корпоративною соціальною відповідальністю, що визначають відповідальну поведінку компаній у сучасному світі;

удосконалено:

- інституційні відносини між корпораціями та регуляторними органами держави на основі підвищення прозорості, ефективності та

взаємної довіри для створення сприятливого ділового середовища та забезпечення суспільних інтересів;

- інтеграцію прав людини у КСВ-стратегії управління ризиками шляхом посилення екологічної і соціальної відповідальності та якості управління з орієнтацією на довгострокову цінність та сталий розвиток; прозорість та підзвітність у розкритті нефінансової інформації; залучення та врахування інтересів зацікавлених сторін; формування етичної культури та запобігання корупції;

- принципи корпоративного управління на базі чіткої правової, регуляторної та інституційної бази, включаючи ефективне застосування законодавства, справедливе ставлення до акціонерів, визнання та повагу прав стейкхолдерів, розкриття інформації і прозорість діяльності та принципи сталого розвитку – екологічність, соціальна відповідальність;

дістали подальшого розвитку:

- засоби інституційної підтримки політики прав людини на базі комплексу інструментів, механізмів та структур, що охоплюють законодавчі, виконавчі, судові та незалежні органи, які держава та громадянське суспільство використовують для забезпечення виконання, моніторингу та захисту прав людини, включаючи міжнародну звітність, механізми ООН та Ради Європи;

- фундаментальні принципи прав людини (відсутність дискримінації, участь, підзвітність, залучення), поєднані з явним визнанням людей як власників прав і держава як основних носіїв обов'язків, які визначають основні ознаки державної політики щодо прав людини;

- концептуальні категорії корпоративної соціальної відповідальності: юридична, економічна, етична і дискреційна (передбачає добровільні функції, які беруть на себе підприємства, але які не передбачені в етичній категорії) та критерії оцінки результатів їх застосування – продуктивність, результативність та ефективність.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що сформульовані автором висновки і пропозиції сприятимуть удосконаленню нормативно-правового регулювання політики прав

людини в Україні, формуванню науково обґрунтованого підходу до розробки актів законодавства щодо підвищення прозорості бізнесу та державного управління як ключових факторів запобігання корупції та забезпечення чесної конкуренції. Висновки і пропозиції, що містить дисертація, можуть бути враховані при розробці нових і/або вдосконаленні чинних норм щодо запобігання соціально безвідповідальних бізнес-практик, які можуть включати ухилення від податків, недотримання трудових норм, екологічні порушення та маніпуляції з цінами.

Методологічні положення, висновки і практичні рекомендації автора можуть бути використані при плануванні загальної системи нефінансової звітності, що дозволяє послідовно та якісно звітувати про вплив компанії на сталий розвиток, при підготовці проектів нормативних актів з питань фіскальної прозорості суб'єктів владних повноважень; Міністерства соціальної політики в частині поліпшення методичного та інструктивного забезпечення та практики реалізації прав людини.

Матеріали дисертації можуть бути використані при підготовці підручників і навчальних посібників з конституційного та міжнародного права, а також під час викладання курсів та спецкурсів з конституційного та міжнародного права у Волинському інституті МАУП імені В'ячеслава Липинського.

Особистий внесок здобувача. Усі положення, результати та пропозиції, що містяться у дисертації, обґрунтовані на основі власних досліджень автора. Ідеї та розробки, що належать співавторам публікацій, у дисертації не використовувалися. Внесок здобувача до оприлюднених колективних праць пропорційний кількості співавторів. У друкованих працях, опублікованих у співавторстві, автору дисертації належать: у статті 3 дослідження етичних нормативів поведінки бізнесу; у статті 4 – розроблення основних елементів концепції соціальної, екологічної та економічної поведінки корпорацій.

Публікації. Основні висновки і пропозиції дисертації знайшли відображення у 4 одноосібних статтях у наукових фахових журналах України, 1 стаття у зарубіжному виданні та 3-х статтях у співавторстві,

у 3 тезах наукових доповідей і повідомлень, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять 10 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (376 найменувань на 38 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінки (основний текст – 194 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження; встановлюється зв'язок з науковими програмами, темами, планами; визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкривається наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача та апробація результатів дисертації.

У **Розділі 1** *«Соціально-економічні права в системі прав людини»*, що складається з трьох підрозділів, досліджено основні етапи становлення соціально-економічних прав; принцип справедливості, покладений в основу розуміння права та як необхідної властивості самого права; «принцип розподілу влади» (стримувань і противаг), на якому заснована демократична форма правління; межі здійснення природних прав людини та спосіб їх визначення; політична природа прав людини; способи опису прав людини як політичних; універсальність і неподільність прав людини та їх важливість для розвитку мирних і демократичних суспільств.

У підрозділі 1.1 *«Зародження і розвиток інституту прав людини»* досліджуються: еволюційний шлях розвитку прав з метою забезпечення найкращих умов життя для кожної людини; формування основоположних понять справедливості, рівності, автономії, справедливості законів та їх дотриманні державою, яка повинна діяти в інтересах та від імені народу; принцип справедливості як основа розуміння права та як необхідна властивість самого права; межі

здійснення природних прав людини та необхідність їх визначення законом. Встановлено, що соціально-економічні права людей виникли з потреби у спільному захисті від різноманітних несприятливих життєвих ситуацій.

У підрозділі 1.2 «Політична природа прав людини: концептуальний підхід» проаналізовано підходи до визначення прав людини на основі природного права, що виходила з існування нормативно важливих інтересів, пов'язаних зі статусом людей, та передбачала їх захист; підхід, пов'язаний з політичною реальністю та роллю, яку мають відігравати права людини в сучасній міжнародній політиці. Визначено три способи опису прав людини як політичних: через оцінку політичних інституцій, а не особистої поведінки; через обґрунтування причин, які є або можуть бути публічно схвалені; через обмеження здійсненності у поточних політичних обставинах. Досліджено подвійний характер держави як гаранта та загрози правам людини та обґрунтовано важливість порівняльного аналізу політичних систем для вивчення прав людини та політики у сфері прав людини.

У підрозділі 1.3 «Універсальність, неподільність, взаємозалежність і рівність усіх прав людини» проаналізована конституційно-правова доктрина щодо розмежування соціальних і економічних прав. Обґрунтована залежність соціальних прав від стану економіки та ресурсів суспільства, що визначає їх безпосередній зв'язок з економічними правами. Соціально-економічні права безпосередньо пов'язані з громадянськими і політичними правами, які визначають принципи організації державної влади, а відповідно, і результати соціально-економічного розвитку суспільства. Розділення на соціально-економічні та громадянські і політичними права у міжнародних пактах мало ідеологічне підґрунтя, що давало підстави визнати юридичну відмінність двох категорій прав людини і наявність різних правових зобов'язань держав, які вимагатимуть різних методів міжнародного моніторингу. Підсумковий документ Віденської всесвітньої конференції з прав людини 1993 року підтвердив універсальність, неподільність, взаємозалежність і рівність усіх прав людини.

У розділі 2 “Зобов’язання держави поважати, захищати та виконувати права людини”, що включає три підрозділи, в яких обґрунтовано фундаментальні принципи державної політики у сфері прав людини, виокремлено міжнародні зобов’язання держав у сфері прав людини та окреслено міжнародні механізми захисту прав людини.

У підрозділі 2.1 «Фундаментальні принципи державної політики у сфері прав людини» виокремлено зобов’язання держави поважати, захищати та виконувати та окреслено різні засоби забезпечення прав: не перешкоджати здійснювати права людини, утримуватися від порушень і усувати наслідки; захищати від втручання або загрози втручання в права людини з боку третіх сторін, проявляючи належну обачність; реалізувати права людини шляхом створення правових, інституційних, процедурних та матеріальних умов. Проаналізовано фундаментальні принципи політики прав людини (відсутність дискримінації, участь, підзвітність, залучення), поєднані з явним визнанням людей як власників прав і держав як основних носіїв обов’язків, що є основними ознаками державної політики щодо прав людини.

У підрозділі 2.2 «Екстериторіальні зобов’язання держав: політика ЄС у сфері прав людини» узагальнено екстериторіальні зобов’язання держав у сфері економічних, соціальних і культурних прав. Держава виконує свій обов’язок захищати людей в інших країнах від приватних суб’єктів з власної країни, інтегруючи права людини у сфери торгівлі, інвестицій, технологій, телекомунікацій, інтернету, енергетики, навколишнього середовища, корпоративної відповідальності та політики розвитку, оборони та безпеки, соціальної політики, «свободи, безпеки та правосуддя», включаючи боротьбу з тероризмом. Проаналізовано «обмежувальні заходи» або автономні санкції проти третіх країн, включаючи дипломатичні, економічні та фінансові санкції, заморожування коштів, економічних ресурсів та секторальні заходи, підстави для звернення за захистом прав до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) та заходи із забезпечення виконання рішень відповідними державами. Політичний захист прав

людини здійснюється загальними органами Ради Європи та передбачає «обмежувальні заходи».

У підрозділі 2.3 «Захист прав людини в рамках Організації Об'єднаних Націй» досліджуються цілі і засоби сприяння та зміцнення поваги до прав людини без дискримінації шляхом міжнародного співробітництва у співпраці з ООН. Досліджено функціональні обов'язки Ради з прав людини у системі ООН та їх взаємодію з неурядовими організаціями, які можуть бути акредитовані як «спостерігачі» засідань, що надає їм право подавати письмові та усні заяви до та під час сесій, брати участь у дебатах, інтерактивних діалогах, панельних дискусіях та неформальних зустрічах, а також організовувати супутні заходи.

Проаналізовано повноваження Ради Безпеки ООН у сфері захисту прав людини для припинення низки важких злочинів: геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності та виявлено широкий спектр економічних та торговельних санкцій, ембарго на постачання зброї, цільові санкції щодо конкретних осіб, організацій та компаній, які може запроваджувати Рада Безпеки ООН. Однак, право вето постійних членів Ради Безпеки ускладнює застосування примусових заходів.

У розділі 3 «Корпоративна соціальна відповідальність», що включає 4 підрозділи, визначено пріоритети державної політики України у розвитку соціально відповідального бізнесу, що забезпечується активною участю держави, яка сприяє більшості вітчизняних суб'єктів господарської діяльності покращити ділову репутацію на міжнародних ринках.

У підрозділі 3.1 «Концептуальні основи корпоративної соціальної відповідальності» досліджено базові категорії у структурі корпоративної соціальної відповідальності: юридична відповідальність бізнесу як суб'єкта господарювання; економічна відповідальність фірми за забезпечення економічної стабільності; етична поведінка щодо дотримання як духу, так і букви закону, а за їх відсутності бізнес повинен працювати справедливо, відповідати за весь спектр норм, стандартів, цінностей, принципів та поважати те, що, як вважають

споживачі, працівники, власники, спільнота, відповідає захисту моральних прав зацікавлених сторін; дискреційна відповідальність, яка передбачає добровільні функції, які беруть на себе підприємства, але які не передбачені в етичній категорії.

У підрозділі 3.2 «Конструктивні та моральні нормативи: ключові принципи соціально відповідальної поведінки» досліджено соціальні проблеми та сфери, у яких мають застосовуватися категорії корпоративної соціальної відповідальності (економічна, правова, етична, дискреційна/благодійна). Виявлено етапи процесу управління проблемами та визначення пріоритетності проблем, планування, відповіді на проблеми та оцінку результатів. Проаналізовано нові концепції управління проблемами - концепції зацікавлених сторін і управління зацікавленими сторонами, що стає основним мотивом діяльності компаній. Визначено критерії оцінки результатів діяльності у сфері корпоративної соціальної відповідальності: продуктивність, результативність та ефективність. З'ясована відмінність концепцій ефективності та результативності організації від концепції зацікавлених сторін, оскільки зацікавлені сторони можуть по-різному сприймати діяльність організації. Тому корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) можна розглядати як сприйняття організації, а корпоративний соціальний вплив – як сприйняття або розпізнавання зацікавлених сторін. Іноді вони можуть бути схожими, але також можуть і відрізнятися.

У підрозділі 3.3 «Концепція соціальної, екологічної та економічної поведінки корпорацій» проаналізовано моральні цілі бізнесу та належні відносини між бізнесом і суспільством з наголосом на правах людини та сталому розвитку. Досліджено два типи норм поведінки для учасників відносин, особливо для корпоративного суб'єкта: морально нейтральні, які не ґрунтуються на етичних стандартах та морально змістовні, які ґрунтуються на них. Наявність морального обов'язку покладає соціально обумовлену або етично обов'язкову соціальну відповідальність на корпорацію. Виявлено моральні порушення, які завдають соціальної шкоди, хоча поведінка суб'єкта формально є законною. Однак і самі закони можуть бути аморальними, що змушує

зацікавлені сторони спонукати корпоративних суб'єктів порушувати їх як позитивні дії щодо КСВ. У таких випадках судова заборона робити правильні речі переважає конструктивну вимогу дотримуватись закону. Проаналізовано наслідки взаємодії між бізнесом і суспільством та окреслено фундаментальну проблему відносин між бізнесом і суспільством, яка полягає в узгодженні власних інтересів, колективних інтересів, соціальної влади та співпраці зацікавлених сторін для більш ефективного та результативного покращення соціального добробуту.

У підрозділі 3.4 *«Еволюція корпоративної соціальної відповідальності: від зобов'язань до стратегії»* окреслені нові галузі знань та досліджень, які сформувалися під впливом ролі багатонаціональних підприємств у суспільстві, та досліджується ця роль: бізнес і права людини та корпоративна соціальна відповідальність. Співпраця зацікавлених сторін повинна забезпечити більш взаємовигідні та морально бажані відносини між бізнесом і суспільством, а інститути бізнесу та суспільства слід змінити так, щоб вони створили більш справедливий, гуманний та морально бажаний світ. Проаналізовано інституційні відносини між корпораціями та їхніми основними зацікавленими сторонами, різними соціальними структурами та регуляторними органами. Виявлено нові принципи корпоративного управління з метою формування сприятливих умов для сталого зростання, етично та екологічно відповідальної поведінки компаній, що передбачають регуляторне втручання обов'язковим для забезпечення контролю за процесом. Йдеться про встановлення правових обмежень щодо різних сфер діяльності компанії, спрямованих на: хабарництво, корупцію, іноземні компанії, ухилення від сплати податків, несправедливість або зловживання трудовою практикою та інші соціально безвідповідальні бізнес-практики. Корпорації намагаються уникнути регулювання урядів і часто залучають КСВ для забезпечення власних цілей політичних партій та здійснення впливу на регуляторну політику уряду через лобіювання, яке на теперішній час не врегульовано українським законодавством.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного осмислення наукових праць з права, економіки, соціології, філософії та інших галузей знань, аналізу зарубіжного та національного законодавства, практики його застосування зроблено теоретичне узагальнення і запропоновано наукове вирішення проблеми реалізації соціально-економічних і політичних права людини в умовах трансформації державної політики, орієнтуючись на перспективи вступу України до Європейського Союзу, що передбачає гармонізацію норм законодавства України до права ЄС.

Запропоновано авторське бачення основоположних висновків, визначень, політики прав людини у сфері забезпечення конституційних прав громадян. До найбільш суттєвих результатів можна віднести такі:

1. Визначено три способи опису прав людини як політичних: через оцінку політичних інституцій, а не особистої поведінки; через обґрунтування причин, які є або можуть бути публічно схвалені; через обмеження здійсненості у поточних політичних обставинах. Права людини є політичними, оскільки політика та держава є основними адресатами прав людини та зобов'язань і відповідальності державних органів та державних службовців щодо їх забезпечення. Права людини є політичними і як такі є результатом політичної боротьби у відповідь на гноблення, приниження та свавілля державної влади. Права людини відображають інтереси національних держав, які впливають на те, які права людини будуть включені в законодавство та як вони будуть сформульовані: що можна законно вимагати з точки зору прав людини, хто зобов'язаний захищати права людини та як. Політична відданість правам людини потребує інституційної підтримки через кодифіковане законодавство, установи, процедури захисту та реалізації прав людини. Подвійний характер держави як гаранта та загрози правам людини визначає важливість порівняльного аналізу політичних систем для вивчення прав людини та політики у сфері прав людини.

2. Доведена неспроможність розмежування соціальних і економічних прав у вітчизняній конституційно-правовій доктрині. Реалізація соціальних прав безпосередньо залежать від стану економіки

і ресурсів суспільства, а їх закріплення на конституційному рівні ще не означає гарантії їх забезпечення з боку держави. Тому соціальні та економічні права слід об'єднувати у категорію «соціально-економічні права». Останні безпосередньо пов'язані з громадянськими і політичними правами, які визначають принципи організації державної влади, а відповідно, і результати соціально-економічного розвитку суспільства. Загальна декларація прав людини визнає універсальність і неподільність прав людини. Спростовано припущення щодо різних типів зобов'язань держави – негативних щодо громадянських та політичних прав та позитивних щодо економічних, соціальних та культурних прав. Кожне громадянське, політичне, економічне, соціальне та культурне право передбачає як негативні зобов'язання утримуватися від втручання, так і позитивні зобов'язання захищати осіб від впливових приватних сторін і реалізувати відповідні права за допомогою позитивних законодавчих, адміністративних, судових і політичних заходів. Негативні зобов'язання застосовуються негайно та безпосередньо, тоді як позитивні зобов'язання підпорядковуються принципу належної обачності. Позитивні зобов'язання ніколи не можуть бути повністю виконані та завжди підпорядковуються принципу поступового впровадження, незалежно від того, чи впливають ці позитивні зобов'язання з громадянського чи політичного права, чи економічного, соціального чи культурного права. Тому всі права людини підлягають судовому розгляду. Однак оцінка того, чи держава вжила всіх заходів, яких можна розумно очікувати від цієї держави для захисту та виконання певних прав людини, не є питанням тільки економічних, соціальних і культурних прав.

3. Корупція є основною перешкодою для дотримання та реалізації прав людини, а люди не можуть відстоювати свої права на рівних, якщо корупція охопила судову систему. Запропоновано перехід від економічних і політичних поглядів на корупцію до підходу, що базується на правах людини, передбачає зміну сприйняття, згідно з яким корупція розглядається не лише як незаконне привласнення багатства та спотворення витрат (що шкодить економічній і політичній стабільності країни), а радше як потенційне порушення прав людини.

Зв'язок між антикорупційними заходами та правами людини може сприяти доступу до правозахисних механізмів для боротьби з корупцією. Існує широкий спектр механізмів для контролю за дотриманням прав людини на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Проаналізовано способи застосування правозахисних механізмів Організації Об'єднаних Націй для звітування про проблеми корупції. Розроблено вказівки та практичні рекомендації щодо того, як ефективно інтегрувати права людини в антикорупційні зусилля. Корупційні акти по-різному впливають на людей і громади. Вони можуть становити заборонені форми дискримінації або прямо порушувати права особи. Поширена корупція послаблює структури підзвітності, які захищають права людини, сприяючи безкарності та перешкоджаючи правоохоронній діяльності. Корупція також негативно впливає на колективні права. Боротьба з корупцією особливо важлива для забезпечення розширення можливостей, участі та захисту людей, які належать до вразливих або маргіналізованих груп.

4. Визначено поняття «політика прав людини» як сукупність дискурсивно й аргументовано підкріплених юридично-інституційних, процедурних і змістовних аспектів політичних дій міжнародних організацій, урядових і неурядових акторів, спрямованих на закріплення, тлумачення, імплементацію та просування універсальних прав людини з метою забезпечення найкращих умов життя для кожної людини на основі принципів свободи, рівності та солідарності. Справедливість як необхідна властивість самого права означає, що всі норми, які суперечать вимогам принципу природно-правової справедливості, не можуть мати юридичної сили. Досліджено фундаментальні принципи політики прав людини на рівні держави та відмінності національних систем прав людини стосовно правової та інституційної бази, суб'єктів політики прав людини та їх взаємодії, а також заходів, вжитих для захисту та просування прав людини. Відмінності стосуються також результату: заходів, вжитих для захисту та просування прав людини. Державна політика у сфері прав людини має передбачати свободу правовласників у відстоюванні своїх прав. Фундаментальні принципи прав людини (відсутність дискримінації,

участь, підзвітність, залучення), поєднані з явним визнанням людей як власників прав і держав як основних носіїв обов'язків, є основними ознаками державної політики щодо прав людини. Аналіз різних фаз політичного процесу: визначення проблеми, встановлення порядку денного, формулювання політики, реалізація політики та оцінка, - дозволив виявити складності реалізації політики, яка не завжди орієнтована на вирішення проблем і дуже часто зосереджується на отриманні голосів і політичної підтримки. Питання прав людини нечасто розглядаються в уряді та парламенті, якщо не залучаються «ззовні» або не привертають увагу громадськості. Сформульовані проблеми, пропозиції та вимоги політики прав людини стають політичними програмами або національними планами дій, які не обов'язково будуть виконані через проблеми із правозастосуванням встановлених правил. Партійно-політичне забарвлення законодавчої та виконавчої влади впливає на визначення політики та кінцеві результати діяльності держави.

5. Екстериторіальні зобов'язання держав у сфері економічних і соціальних прав визначають додатковий вимір захисту прав людини, який має бути інтегрований у сфери торгівлі, інвестицій, технологій, телекомунікацій, інтернету, енергетики, навколишнього середовища, корпоративної відповідальності та політики розвитку, оборони та безпеки, соціальної політики, «свободи, безпеки та правосуддя», включаючи боротьбу з тероризмом. Для забезпечення прав ЄС може застосовувати «обмежувальні заходи» або автономні санкції проти третіх країн, включаючи дипломатичні, економічні та фінансові санкції, заморожування коштів та економічних ресурсів, секторальні заходи. Передбачається призупинення права голосу держави-члена відповідно до ст. 7 Договору про Європейський Союз та скорочення коштів з бюджету ЄС для держав-членів, які відхиляються від принципів верховенства права. Центральним органом захисту прав, закріплених ЄКПЛ, є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), рішення якого повинні бути виконані відповідними державами.

6. Досліджено міжнародно-правову базу регулювання прав людини, практику Європейського суду з прав людини, доктринальні

погляди на окреслену проблематику та практику застосування в Україні. Розкрито сутність, чинники, механізми, особливості та проблеми, пов'язані із забезпеченням прав людини, інструменти їх реалізації та засоби захисту прав людини в системі ООН. До них належать: Рада з прав людини функціонує як допоміжний орган Генеральної Асамблеї ООН та підзвітна їй; Управління Верховного комісара ООН з прав людини як частина Секретаріату ООН; організації, засновані на статуті ООН; договірні органи з прав людини, що базуються на договорах; акредитовані як «спостерігачі» засідань неурядові організації, які можуть подавати письмові та усні заяви до та під час сесій, брати участь в дебатах, інтерактивних діалогах, панельних дискусіях та неформальних зустрічах, а також організовувати супутні заходи. Система прав людини ООН не включає Раду Безпеки, але Рада Безпеки може запровадити примусові заходи, якщо національні органи влади явно не захищають своє населення від геноциду, воєнних злочинів, етнічних чисток та злочинів проти людяності.

7. Виявлено ключовий зв'язок між зобов'язаннями бізнесу щодо прав людини, що фокусуються на обов'язку компаній поважати права людини в усіх аспектах своєї діяльності, та корпоративною соціальною відповідальністю, базовим рівнем якої є повага до прав людини. Юридична відповідальність бізнесу вимагає дотримуватися встановлених правил – законів та нормативних актів, які формулюють фундаментальні поняття чесної ділової практики, встановлені законодавцями на державному та місцевому рівнях. Економічна відповідальність фірми забезпечує економічну стабільність. Етична поведінка бізнесу вимагає не лише дотримання духу та букви закону, але навіть за відсутності законів чи нормативних актів бізнес повинен працювати справедливо, відповідати за весь спектр норм, стандартів, цінностей, принципів та поважати те, що відповідає захисту моральних прав зацікавлених сторін. Четвертою категорією корпоративної відповідальності бізнесу є дискреційна відповідальність – добровільні функції, які беруть на себе підприємства, але які не передбачені в етичній категорії. Концептуальні категорії корпоративної соціальної відповідальності (економічна, правова, етична,

дискреційна/благодійна) мають застосовуватися в усіх сферах діяльності бізнесу, а результати діяльності оцінюються за критеріями: продуктивність, результативність та ефективність.

8. Виявлено внутрішній і багатогранний зв'язок між діловою етикою та КСВ. Моральні цілі бізнесу та відносини між бізнесом і суспільством мають орієнтуватися на права людини та сталий розвиток. Соціальне очікування поведінки може базуватися або не базуватися на етичному стандарті. Моральні норми поведінки базуються на етичних принципах правильного і неправильного, а наявність морального обов'язку покладає соціально обумовлену або етично обов'язкову соціальну відповідальність на корпорацію. Водночас існують моральні порушення, які завдають соціальної шкоди, хоча поведінка суб'єкта формально є законною. Однак і самі закони можуть бути аморальними, що змушує зацікавлені сторони спонукати корпоративних суб'єктів порушувати їх як позитивні дії щодо КСВ. У таких випадках судова заборона робити правильні речі переважає конструктивну вимогу дотримуватись закону. Взаємодія між бізнесом і суспільством може мати такі наслідки: обидва сектори виграють; бізнес досягає занадто великої влади в управлінні процесом державної політики, зводячи нанівець вигоди суспільства або навіть завдаючи йому збитків; обидва сектори програють; внаслідок комбінованих провалів бізнесу та уряду обидва сектори стають неефективними – і в результаті страждає вся соціально-економічна система.

9. Проаналізовано інституційні відносини між корпораціями та зацікавленими сторонами, соціальними структурами та регуляторними органами. Виявлено нові принципи корпоративного управління, що сприяють сталому зростанню, етично та екологічно відповідальній поведінці компаній. Прийняття етичних кодексів і консолідація зобов'язань в напрямку соціально відповідальної поведінки має стосуватися усіх сфер діяльності компанії: економічної, соціальної та екологічної. Однак саморегульований підхід продемонстрував багато обмежень. Тому ефективна КСВ повинна передбачати реформу корпоративного управління та регуляторне втручання шляхом встановлення правових обмежень щодо різних сфер діяльності

компанії: посилення правил, спрямованих на хабарництво, корупцію, іноземні компанії, ухилення від сплати податків, несправедливість або зловживання трудовою практикою та інші соціально безвідповідальні бізнес-практики. Ключові обмеження КСВ пояснюються питаннями влади та інтересів корпорацій, які намагаються уникнути регулювання урядів для забезпечення власних цілей політичних партій або самі впливають на регуляторну політику уряду через лобіювання, яке на теперішній час не врегульовано українським законодавством.

10. Виявлено контекстуальну та методологічну прогалину, пов'язану з корпоративною соціальною відповідальністю та її впливом на репутацію організації. Прозора комунікація зусиль КСВ через різні канали зміцнює репутацію організації через посередницькі та модеруючі фактори, галузеві норми. Інтеграція КСВ у процес прийняття стратегічних рішень, прозора комунікація та адаптація до очікувань зацікавлених сторін є вирішальними для створення позитивної репутації, яка сприяє довгостроковому успіху компанії. Територіальна єдність пов'язана зі зміцненням соціального капіталу, який представлений такими характеристиками громадянського суспільства, як культура, переважаючі погляди, консенсус, довіра, широко розповсюджені цінності, які дедалі більше становлять конкурентну перевагу певних регіонів. Для заохочення відповідальної корпоративної поведінки та сприяння суспільному добробуту доцільно розробити нормативно-правову базу та стимули для впровадження КСВ. Запропоновані урядом підходи не визначають «конкретної мети»; не пропонують базових заходів або конкретних стандартів, на основі яких можна порівнювати та відслідковувати прогрес; не представляють різкого відхилення від існуючої політики та практики; відсутні конкретні стратегії змін; простежується більше прагнення до статус-кво, ніж до трансформаційних дій. Щоб перевести амбіції України щодо Цілей сталого розвитку у дію, вкрай необхідно, щоб (позитивні) права були впроваджені в політичну інфраструктуру України, включно з ефективною системою індикаторів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Щербатюк І.О. Концептуальні основи корпоративної соціальної відповідальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2025. Випуск 88, частина 1. С. 223–228. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.32> .
2. Щербатюк І.О., Пирога С.С. Конструктивні та моральні нормативи корпоративної соціальної відповідальності. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. №1. С. 55–66. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.6> .
3. Щербатюк І.О., Пирога І.С. Концепція соціальної, екологічної та економічної поведінки корпорацій. *Alfred Nobel University Journal of Law*. № 1(10) 2025. С. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.32342/3041-2218-2025-1-10-3> .
4. Щербатюк І.О. Фундаментальні принципи державної політики у сфері прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2025. Випуск 88: частина 1. С. 223–228. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.1.32> .
5. Щербатюк І.О. Організаційна структура і повноваження органів ООН у сфері захисту прав людини. *Журнал «Наукові інновації та передові технології. Серія Право*. 2025. №7 (47). С. 1033–1044. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1033-1044](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1033-1044) .
6. Щербатюк І.О. Соціально економічні права в системі прав людини: конституційно-правовий аналіз та міжнародні стандарти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. Частина 1. С. 153–159. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.24> .
7. Iryna Shcherbatiuk, Nataliia Riabych, Ihor Pyroha, Nataliia Chechel, Oleksandr Panasjuk, Anton Dolhov. Using Intelligent Transport Systems as a Tool for Preventing Criminal Offenses. *Revista Latinoamericana de la Para*. 2025. Vol. 29. No. 1. P. 46–53 (WOS).

8. Shcherbatyuk I.O. The evolution of corporate social responsibility: from commitment to strategy. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. №1. P. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2025.1.17> .

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дослідження:

1. Щербатюк І.О. Ключові принципи соціально відповідальної поведінки. *Towards a Holistic Understanding: Interdisciplinary Approaches to Tackle Global Challenges and Promotion of Innovative Solutions: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference (March 13–14, 2025)*. Dnipro: FOP Marenichenko V.V., 2025. 220 p. С. 214–217.

2. Щербатюк І.О. Пріоритет державної політики – розвиток соціально відповідального бізнесу. *Наукові тренди постіндустріального суспільства: ІХ Міжнародна наукова конференція (м. Тернопіль, 21.03.2025)*. Тернопіль: МЦНД, 2025. С. 154–157.

3. Щербатюк І.О. Європейська стратегія КСВ. *Сучасна освіта та наука Волині: Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Луцьк, 22.05.2025)*. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М. С. 219–220.

АНОТАЦІЯ

Щербатюк І. О Соціально-економічні права людини в умовах глобалізації: теоретичні та практичні аспекти – кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2025.

У дисертації проаналізовано теоретико-правові проблеми політики прав людини; окреслено зобов'язання держави у сфері забезпечення прав; запропоновано критерії оцінки результатів діяльності уряду; проаналізовано міжнародно-правові аспекти застосування інструментів

м'якого права, що стосуються бізнесу та прав людини; виявлено критичні прогалини у спроможності носія обов'язків у правових, інституційних, політичних нормах та знаннях про права людини як власників прав, так і носіїв обов'язків; обґрунтовано роль принципу верховенства права як передумови виконання державою своїх зобов'язань поважати, захищати та виконувати права людини; досліджено корпоративну соціальну відповідальність щодо прав людини.

Досліджено політичну природу прав людини, що передбачає політику та державу основними адресатами прав людини та зобов'язань щодо відповідальності державних органів та державних службовців для їх забезпечення. Визначено три способи опису прав людини: через оцінку політичних інституцій; через обґрунтування причин, які є або можуть бути публічно схвалені; через обмеження здійсненності у поточних політичних обставинах. Обґрунтована універсальність і неподільність прав людини та їх важливість для розвитку мирних і демократичних суспільств та необхідність передбачати свободу правовласників у відстоюванні своїх прав.

Проаналізовано фундаментальні принципи політики прав людини (відсутність дискримінації, участь, підзвітність, залучення), поєднані з явним визнанням людей як власників прав і держав як основних носіїв обов'язків, що є основними ознаками державної політики щодо прав людини. Встановлено вплив партійно-політичного забарвлення законодавчої та виконавчої влади на визначення політики та кінцеві результати діяльності держави.

Обґрунтовано обов'язок держави захищати людей в інших країнах від приватних суб'єктів з власної країни, інтегруючи права людини у сфери зовнішньоекономічної діяльності, включаючи боротьбу з тероризмом, та окреслено роль міжнародних організацій у захисті прав людини.

Виокремлено пріоритети державної політики України, зокрема розвиток соціально відповідального бізнесу, що забезпечується активною участю держави; визначено чотири елементи у структурі корпоративної соціальної відповідальності (КСВ): юридична

відповідальність; економічна відповідальність; етична поведінка; дискреційна відповідальність. Визначено критерії оцінки результатів діяльності у сфері корпоративної соціальної відповідальності: продуктивність, результативність та ефективність. Досліджено моральні цілі бізнесу та належні відносини між бізнесом і суспільством з наголосом на правах людини та сталому розвитку; проаналізовано кілька реальних та потенційних наслідків такої взаємодії.

Виявлено нові принципи корпоративного управління, що передбачає регуляторне втручання для встановлення правових обмежень щодо різних сфер діяльності компанії: посилення правил, спрямованих на хабарництво, корупцію, іноземні компанії, ухилення від сплати податків, несправедливість або зловживання трудовою практикою та інші соціально безвідповідальні бізнес-практики. Для заохочення відповідальної корпоративної поведінки та сприяння суспільному добробуту доцільно розробити нормативно-правову базу та стимули для впровадження КСВ.

Ключові слова: права людини, політика прав людини, інституційні відносини, сталий розвиток, моральні цілі, корпоративна соціальна відповідальність, конструктивні норми, моральні норми, зацікавлені сторони, корпоративна влада, регуляторна політика.

SUMMARY

Shcherbatyuk I. O Socio-economic human rights in the context of globalization: theoretical and practical aspects – qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – SHEI “Uzhorod National University”, Uzhorod, 2025.

The dissertation analyzes the theoretical and legal problems of human rights policy; outlines the state's obligations in the field of ensuring rights; proposes criteria for assessing government performance; analyzes international legal aspects of the application of soft law instruments related to business and human rights; identifies critical gaps in the capacity of the duty-bearer in legal, institutional, political norms and knowledge about

human rights of both rights holders and duty-bearers; justifies the role of the rule of law principle as a prerequisite for the state to fulfill its obligations to respect, protect and fulfill human rights; explores corporate social responsibility regarding human rights.

The political nature of human rights is explored, which implies politics and the state as the main addressees of human rights and obligations regarding the responsibility of state bodies and civil servants for their implementation. Three ways of describing human rights are identified: through an assessment of political institutions; through substantiation of reasons that are or can be publicly approved; through limitations of feasibility in current political circumstances. The universality and indivisibility of human rights and their importance for the development of peaceful and democratic societies are substantiated, and the need to provide for the freedom of rights holders to defend their rights is provided.

The fundamental principles of human rights policy are analyzed (non-discrimination, participation, accountability, involvement), combined with the explicit recognition of people as rights holders and states as primary duty bearers, which are the main features of state policy on human rights. The influence of the party-political coloring of the legislative and executive branches on the definition of policy and the final results of state activity is established.

The duty of the state to protect people in other countries from private subjects from its own country is substantiated, integrating human rights into the sphere of foreign economic activity, including the fight against terrorism, and the role of international organizations in the protection of human rights is outlined.

The priorities of the state policy of Ukraine are highlighted, in particular the development of socially responsible business, which is ensured by the active participation of the state; Four elements in the corporate social responsibility (CSR) framework are identified: legal responsibility; economic responsibility; ethical behavior; discretionary responsibility. Criteria for evaluating the results of activities in the field of corporate social responsibility are identified: productivity, effectiveness and efficiency. The moral goals of business and the proper relationship between business and

society are investigated with an emphasis on human rights and sustainable development; several real and potential consequences of such interaction are analyzed.

New principles of corporate governance are identified, which provide for regulatory intervention to establish legal restrictions on various areas of a company's activity: strengthening rules aimed at bribery, corruption, foreign companies, tax evasion, unfair or abusive labor practices and other socially irresponsible business practices. To encourage responsible corporate behavior and promote public welfare, it is advisable to develop a regulatory framework and incentives for the implementation of CSR.

Keywords: human rights, human rights policy, institutional relations, sustainable development, moral goals, corporate social responsibility, constructive norms, moral norms, stakeholders, corporate power, regulatory policy.